

CSUKÓDÓ ZSILIPEK (VI.)

LOVUNK METAMORFÓZISA

BORDÁS GYŐZŐ

Közeledett a szobor tervrajzának és makettjének leadási ideje. A gipszet, anélkül hogy apám kérte volna, a városiak szerezték be, és utalták ki öt ötvenkilós zsákban. A szállítmány egyenesen Belgrádból jött, mert itt Ú.-ban, sőt a környéken sem, mint sok minden más, nem volt kapható. Ezt a gesztust apám figyelmeztetésnek vette, hogy kezdjen végre dolgozni, amihez szemmel láthatóan nem volt kedve.

Amióta a makett alapanyaga ott nyomta a fészerünk porát, apám ismét nyugtalanabb lett, csak járt-kelt a műteremben anélkül, hogy dolgozni tudott volna. Megfigyeltem különös viselkedését. Előbb csak a fejét rázta féloldalas mozdulatokat téve, mintha a szemébe omló hosszú hajfürtjeit szeretné a kéz segítségével nélkül hátravetni a helyére, majd a mozdulatok után nyüszített, sőt mintha nyerített volna. Olyan hangokat eresztett ki a torkán, mint a ló az istállóban, ha az éhség vagy valami gyanús zaj idegesíti.

– Ugye, te már járni sem tudsz normálisan? – kérdezte tőle anyám, látva, hogy merevített lábbal lép, mint a paripa, amelynek a bokája be van kötve, hogy ízületei feszesebben álljanak.

– Hagyjál békén – háritotta volna el a kérdést, de anyám nem hagyta annyiban, hanem oldalról mellé állt, és fölhúzta apám bő nadrágjának a szárát. Meglepetten látta, hogy a bokája teljesen megvastagodott, bedagadt, mintha gyulladásban lenne.

– Hát miért nem szólsz, vagy méssz el a Kovács doktorhoz, ez nem gyerekjáték.

– Majd elmúlik – védekezett apám, s bicegve máris elindult a manzárdon levő felső műtermébe.

Engem küldött el anyám Kovács doktorhoz, meghagyva, hogy a délután folyamán okvetlenül jöjjön el, mert apámnak baj van a lábával.

Apámat váratlanul érte az orvosnak és feleségének a betoppanása. Kora este volt, de még fönt volt a műtermében. A doktor előbb megnézte, mit rajzolok, a tollakat, amelyeket házi feladatként Sauer tanár úrnak készítettem, aztán rutinos léptekkel ment fel a falépcsőn, én meg lent maradtam.

Csak szőfoslányok értek el hozzám, de aztán, amikor a doktor úgy fölnevetett, hogy rengett a műterem, sőt mintha a képek is megmozdulnak volna a falon, kezdtem odafigyelni beszélgetésükre.

– Szóval úgy, gyakorolod a ló mozdulatait – ismételte a doktor megint csak nevetve –, hát ez zseniális.

– Tudod, Jenő, sokszor már valóban lónak érzem magam.

Tehát ezért rázza a fejét, nyüszít és nyerít, oldódott meg számomra is a rejtély, de mitől lehet a lábdaganata? Gondoltam, benyitok, megkérdezem, nincs-e valamire szükségük. Ahogy ott állok a műterem ajtajában, látom, tele a dívány letekert, rendetlenül heverő fáslival. Letekerve, rendetlenül hevert a díványon. Apám csupasz lábán meg nyoma sincs a daganatnak.

– Látod Albert – fordult felém a doktor –, milyen jó, hogy apád lovat készít, s nem madarakat, mert akkor talán még ki is repülne az ablakon.

Apám, hogy a kínos beszélgetésnek véget vessen, császárkörtéért küldött.

– Na, mi a baj – kérdezte a doktorné a nappaliban –, borogatni kell?

– Nem tudom – feleltem –, engem császárkörtéért küldtek.

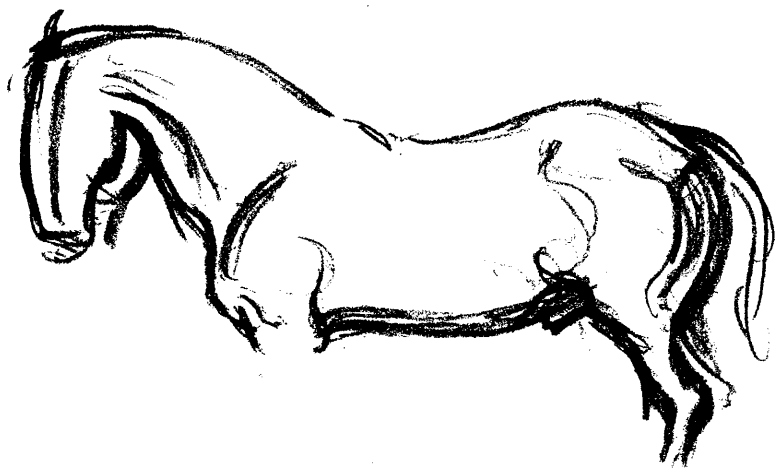
– Akkor nincs különösebb baj, Teri – szólt most anyámhoz –, de ne adjál nekik sokat, mert fönrragadnak.

Nem is volt két decinél több a vastag falú, gömbölyű üvegben, aminek az volt az érdekessége, hogy hosszú, csavart és hajlított nyaka négy vékony csőből állt, s a benne levő italt csak nehezen, csavaró mozdulattal lehetett kiönteni. Szép likőrösszervíz volt, apám még Münchenből hozta annak idején.

– Már megint a kutrolfot küldi – mérgelődött apám.

– Betegnek ennyi is sok, ha tudták volna, hogy lónak kell, akkor egy vödörnyit küldtek volna – vette tréfára a dolgot a doktor, aki azt is tudta, hogy ezt a mennyiséget nem a ház asszonya, hanem az ő felesége szabta ki.

Míg apám csavart mozdulattal töltött vendégének, addig a rajzasztalára pillantottam, s vázlatfüzetében egy lovat láttam:

Hosszan nézegettem, mert szép formásnak tűnt, mint egy igazi telivér. Egyenes vonalú, nemes fej, hosszú, izmos, kissé megvastagodott, középhagasan illesztett nyak, hangsúlyozott mar, középhosszú hát, mén, nem kanca. Ezt láttam, s közben észre se vettem, hogy a végtagok csak jelzésszerűen vannak megrajzolva. Sőt, másnap is le mertem volna fogadni, hogy még a patáját is láttam.

– Mondd meg anyádnak, elteheti – mutatott a doktor a pamlagon tekeredő kötszerre –, nincs rá többé szükség.

Míg kedvetlenül és megalázva, hogy már megint kitették a szűrőm, elindultam a lépcsőn lefelé, hallottam, Kovács doktor azt ajánlja apámnak, húzza az időt azzal: monják meg a megrendelők, milyen lovat akarnak.

– Ne vidd el a rajzokat, előbb csak azt kérdezd meg, arab vagy türkmén kell-e nekik, aztán félvér vagy telivér, ha spanyol–nápolyi fajtát akarnak, akkor a nagyobb kladrubit vagy a finomabb vonalú lipicait.

Olyan szakszerűen beszélt, mintha állatorvos lett volna, s az jutott eszembe, hogy a háború idején az állatok gyógyítása is az ő dolga volt.

– Bravó! – kiáltott föl apám. – Hát te vagy a megmentőm, igyunk erre!

Másnap reggel, mielőtt a gimnáziumba mentem volna, apám levelet nyomott a kezembe, adjam át Sauer tanár úrnak, s várjam meg a választ.

Sauer az óra elején csak átvette a levelet, s anélkül, hogy elolvasta volna, felbontatlanul a táskájába süllyesztette. Szerettem volna megmondani, hogy apám azonnali választ kér, azonban erre nem volt lehetőségem, mert a helyemre küldött a rajzaimért, látni akarta, mit csináltam. Csak egy pillantást vetett a szépen megrajzolt tollakra, elismerően bólintott, s máris kezdte a feleltetést, nála az óra első egyharmada mindig ezzel telt el. Aztán a levegő urairól kezdett beszélni, bizonygatva, hogy a madarak jellegzetességei, amelyek a többi állattól megkülönböztetik, mind a tollak nyújtotta előnyökből adódnak.

– Sőt – mondta – ahhoz, hogy egy élőlény madárnak minősüljön, elegendő az a tény, hogy tolla van.

Már rég kicsöngettek, amikor egy 1860-ban Bajorországban talált leletről beszélt:

– A finom lenyomat egyetlen hét centiméter hosszú toll volt a mészkőben – magyarázta. – A kőzetben minden kétséget kizáróan tanúsította, hogy madár járt ott, mintha egy indián hagyott volna maga után figyelmeztető jelet. Csakhogy ezek a mészkövek a dinoszauruszok korából valók voltak, tehát jóval korábbiak annál az időnél, amikor madarak létezését feltételezték. A mészkőpalákból kialakult üledék egy szivacsos, kovamoszatokkal és korallzatonnyal körülvett, sekély, trópusi lagúna fenekén rakódott le. A víz el volt zárva a nyílt tengertől, poshadt volt és oxigénszegény. A széteső korallzatonnyal és a baktériumok tevékenységéből származó mész a fenéken iszap formájában rakódott le. Ezek a körülmények kevés állatnak feleltek meg, az a néhány, amelyik odavetődött elpusztult, lesüllyedt a fenékre, s betemette a lassan felgyülemelő iszap. No de erről majd bővebben a következő órán. . .

Siettem utána a válaszáért, de gyors léptekkel ment a tanári felé, s ott azonnal el is tűnt. Amíg tanácstalanul álltam az ajtó előtt, Grbić igazgató lépett ki.

– Hát te mit keresel itt?

– Sauer tanár úrtól szerettem volna valamit kérdezni.

– A diáknak ilyenkor már a tanteremben a helye – utasított szigorúan, amire én katonás hátraarccal azonnal indultam, de utánam szólt:

– Várj csak. Hogy halad apád a szobormintával?

Éreztem, hátamon átnedvesedik az ing.

– Rajzokat készít – mondtam zavaromban –, úgy tudom, holnap kell bevennie a polgármester úrnak.

– Úgy bizony! S üzenem, pontos legyen, mert én is ott leszek.

– Megmondom, igazgató úr.

Alig vártam, hogy ebből a kutyaszorítóból kikerüljek, de ekkor két-három tanár társaságában megjelent Sauer is. Nem volt alkalmas a pillanatra a beszélgetésre, s lopakodtam volna szertárunk felé, amikor a tanár odaszólt:

– Ma délután ötkor várom apádat kint, a pusztán.

– Igenis tanár úr, megmondom.

Németül beszélt, s én is németül válaszoltam, mire Grbić igazgató, aki ekkorra már a kilincset fogta, hangosan, hogy a tanártársak is jól hallják, odavetette Sauernek:

– Nem folytatunk magánbeszélgetést németül a gimnáziumban!

Sauer mintha meg sem hallotta volna, de engem ez a szigorú utasítás szíven talált.

Az öreg Rechont kérte meg apám, vigyen ki bennünket a pusztára. Velünk jött Sztankovics doktor, aki a kora délutáni vonattal érkezett, és Piroška kisasszony is. Én velük szemben ültem, apám meg a bakon foglalt helyet rajztömbbel a kezében.

– Pichler úr, miért nem ül hátra, ott kényelmesebb? – kérdezte a fiákeres, s meglepődve látta, hogy apám a ló temporát meg hátsó lábainak izomzatát figyelni kezében a vastag ceruzával.

– Nem volna érdekesebb előlről, művész úr?

– Nem, mert engem most pontosan az érdekel, hogyan húzódnak meg az izmok léptetés közben, s hogyan tartja a ló a farkát.

– Melyiket, Pichler úr? – kérdezte sunyin a fiákeres arra várva, leintie apám, vagy lesz valami közös témájuk.

Apám nem válaszolt neki.

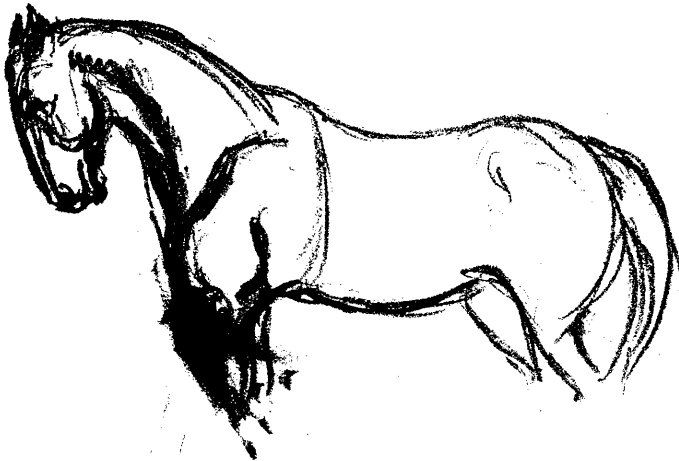
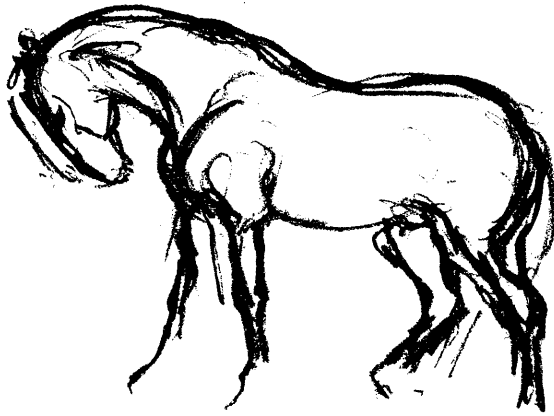
A kövesúton zötyögött a gumikerék, s az én térdem minduntalan Piroška kisasszonyéhoz ütődött. Előbb mindketten félrehúztuk a lábunkat, ő jobbra, én balra fordítottam, de aztán, megunva a kényelmetlen helyzetet, már oda sem figyeltünk, kényelmesen süppedtünk bele a lószőrrel bélelt rugós ülésbe, s hagytuk, a kátyús út verdesse térdeinket. Ez a boldog érintkezés már-már felcsigázott, amikor Sztankovics doktor hirtelen helyet cserélt Piroškával. Arra hivatkozott galádul, hogy ő bizony elülte már az egyik felét. Ebben a pillanatban ellenszenvet éreztem a féltékenykedő iránt, akinek a térde úgy vágott, mint egy csontkés. Miután kétszer-háromszor belehasított a térdembe, egyből megtaláltam azt a szöveget, ahogyan nem érhet hozzám. Nem tudtam apámra figyelni, aki időközben a zászlós meg az emelt faroktartásról fagatta a kocsist.

– Nézze, Pichler úr, ha meghúrom a kantárt, emelkedik a farok, ha lazítom, akkor ereszkedik vissza. Úgy működik, mint egy dugattyú.

– Maga ma nagyon szótlan, doktor úr – vetette egyszer csak hátra apám –, csak nincs valami baja?

– Ma hajnalban az élettől is elment a kedvem. Kint jártam egy sziváci tanyán, s tudja, miért? Egy legalább két hónapja felakasztott embert találtunk. Úgy ki volt szikkadva, mint egy nadrágszj. Cserzett múmia volt. Szörnyű látvány!

– Na, akkor nézzen bele ebbe a jegyzetfüzetbe, hátha jobb kedvre derül – nyújtotta a papírtömböt, amelyben a tegnap este skiccelt ló mellett már két újabb ló volt:

A doktor hosszan nézegette őket, de nem szólt.

– Mit gondol, lesz ezekből szobor? – kérdezte végül apám.

– Szobor aligha, esetleg festmény.

– Hogyhogy? Nem jók?

– Csak egy síkban látom őket, nincsenek a térben, higgye el nekem. A vászonra fölkenheti, de a főtéren nem állnak meg.

Hangja nyugodt volt és higgadt, akár a csatorna vize, amely mellett éppen elhaladtunk, s olyannyira meggyőző, hogy apám nem szállhatott vele vitába.

– Adja csak vissza, s legközelebb látni fog olyat is, amely Fadrusz kolozsvári szobrával vetekszik majd.

– Tudja, hol láttam igazán jó lovas szobrot? – kérdezte a doktor, s választ sem várva mondta: – Prágában a Szent György-szobor, az az igazi.

– Igen, a sárkányölő. Hogy mintázzak én majd itt egy magyar lovat?

Sauerék pusztájának közeledtét a jegenyesorokon kívül kutyáik is jelezték. Elhízott vizslák lettek, látszott rajtuk, hogy évek óta nem vadásznak. Már vártak bennünket, de a tanár nem bírta ki, hogy meg ne kérdezze tőlem, kész vagyok-e a leckével.

– Igen, tanár úr – válaszoltam.

– És a casusok? Megy mind a hét eset? Sokat panaszkodik Grbić tanár úr.

Ez a kijelentés engem csöppet sem nyugtalanított. Tudtam, szerb nyelvből nem érhet meglepetés. Kitűnőre álltam, mint a legtöbb tárgyból.

Föl voltam rá készülve, hogy még apámék bent beszélgetnek, nekem Vilmával, Sauerék tízéves kislányával kell lennem. A nagy szekrényünkben kicsentem azokat a levelezőlapokat, amelyekre az volt ráírva: „A kis Maxi levelei.” A címzett pedig nem más volt, mint ez a nyiszlett kislány. Amikor kettesben maradtam vele, mindjárt meg is kérdeztem tőle, tudja-e, ki az a kis Maxi.

– Hát a te apukád – mondta kissé szégyenlősen.

– S te kaptad tőle ezeket a lapokat?

– Mindig nagyon érdekeseket írt.

– S miket?

– Egyszer, hogy békát fogtak a Wili bácsival, és megsózták a combját, aztán meg hogy tűz volt a malomban, s hogy a tűzoltók nem tudták elolítani, mert Wili meg apukád a szertárban rongylabdát dugtak a szivattyú csövébe.

– És azt is írta, hogy kölyökrókát fogtak Wilivel, és láncre kötötték?

– Igen. Meg hogy egyszer megkurtította késsel a Wiliék csacsijának a fülét, meg azt is, hogy parittyával lelőtte a Klein papék gúnárját.

Minden egyezett azokkal a rövid szellemes levélkéekkel, amelyek ott lapultak a táskámban. Bent már nagy hangon beszélgettek, így hát nyugodtan elővehettem őket, és az egyik levelet megmutattam a kislánynak.

– Ezek voltak azok?

– Igen.

A frontról küldte őket apám, rá is volt bélyegezve nagy vastag betűkkel: HADIPOSTA.

– És erre emlékszel-e? – félhangosan olvasni kezdtem: „Kedves Vil-mácskám! A múltkor a papa egy üveg konyakkal elküldött a doktorhoz, mert a nővérem fogait olyan szépen megcsinálta. Már mint a doktor. Ahogy bemegegyek, éppen egy férfi ült a nagyszékben, és azt mondta a doktornak, szeretné fájdalommentesen kihúzatni a fogát. Nagyon kíváncsi voltam, hogy fogja ezt csinálni, ezért jól odafigyeltem. A doktor egy kis üveget tartott az orra alá, és amint az a szemét lecsukta, kihúzott egy nagy vastag fogat három gyökérrel. . .”

– Ellopta a varázsüveget, és úgyanúgy húzta ki Wili fogát – folytatta a kislány –, s kapott egy akkora pofont Wili apukájától, hogy bukfcencet vetett.

A folytatás is tökéletesen megegyezett a levél tartalmával, csak azt nem értettem, nekem ezeket a történeteket miért nem mesélte el, mert mind ismeretlen volt számomra. Hogy kitaláltak voltak, mint a mesében, nem volt vitás, hiszen apám gyerekkorában Wilit nem is ismerte, akkor még Palánkán élt. De miért írhatta ezeket a leveleket Sauer kislányának? Valami kötelezettséget érzett az árván maradt gyerek iránt? Mert ha nem is egészen pontosan, de azt már tudtam, hogy apámnak valami köze volt Sauer Arankának, e kislány anyjának a halálához, s ekkor szakadt meg hosszú időre apám és Sauer barátkozása. Bár a kép még nem állt össze kíváncsi fejembem, a nyom, amelyen elindultam, jónak bizonyult.

– És ki olvasta föl neked ezeket a leveleket?

– Apu is meg anyu is.

Mármint Flóra asszony, tettem helyre magamban a dolgot, merthogy Kochán Flóra a mostohaanyja volt.

Nyílt az ajtó, pogácsát hozott Flóra néni, és én gyorsan visszadugtam a levelezőlapokat.

– Anyu, miért nem mehetünk be? – kérdezte tőle a kislány.

– Egyetek szépen, aztán bejöhettek.

Ezt sem kellett kétszer mondani, a második pogácsát még le sem nyeltük, máris ott voltunk a társalgóban.

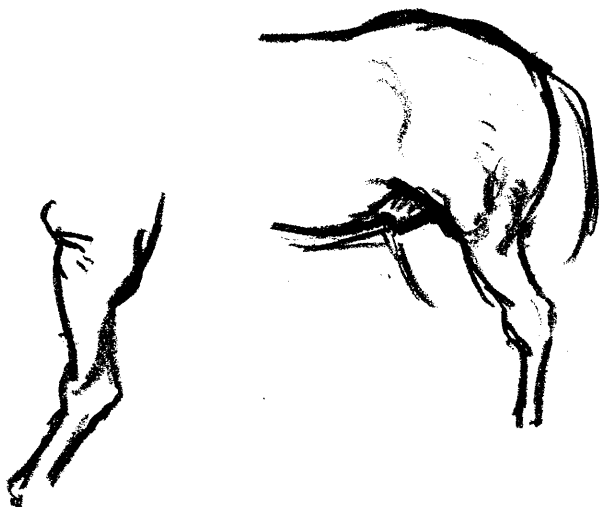
– Én is azt tanácsolom, ezzel az üggyel el lehet húzni – mondta éppen tanárom apámnak. – Itt vannak ezek a könyvek, ezt mind odaadom, aztán szedd ki belőlük, amire szükséged lesz.

Határozottan éreztem, hogy politikai kérdéssé vált a lovas szobor.

– Csak mondják meg, milyen legyen: széles szügy, dongás mellkas, vagy kemény, acélos csontozatú, két, három vagy négy lábon álljon – tette hozzá még Sztankovics doktor.

Ebben maradtak, aztán Piroska kisasszony Vilmával kezdett csevegni, a férfiak meg valami táblázat fölé hajoltak, amelyet én is megnéztem. Ez volt fölébe írva: „North Star Senior származási táblája, 1844.” Apám előtt a rajzlap, s rajta egy torzó:

Mivel engem most ez nem érdekelt, mint valami régiségkereskedő, előbb a bútorokat csodáltam meg, majd a szemem a zongorán akadt meg. Beregszászy – írta rajta, és olyan szép volt, hogy kedvem lett volna zongorázni, ha tudok. De nem tudtam.

Visszafelé egy új szót tanultam meg anélkül, hogy tudtam volna, mit jelent.

– Kovács doktor már rég megmondta, meddőség.

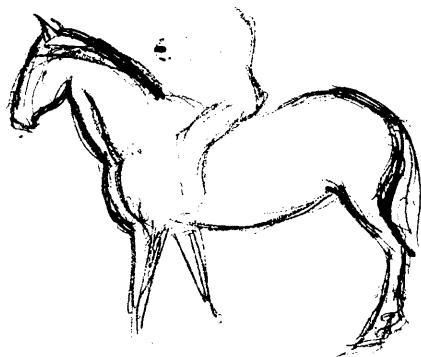
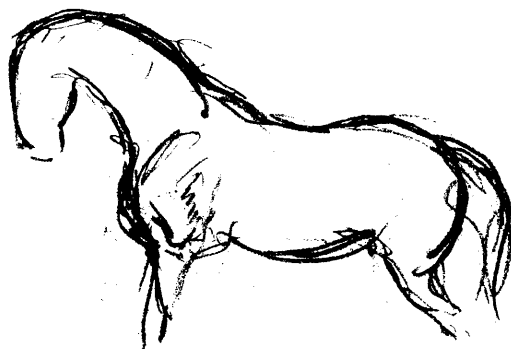
– Úgy látom, igaza volt – válaszolta Sztankovics doktor. – Sajnálom Flórát, de van egy új módszer, amit még ki kell próbálnunk. A méh

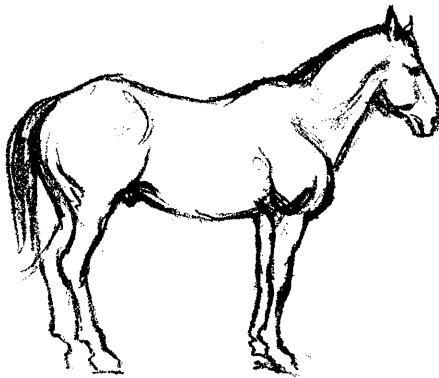
helyzetváltozásának problémájával Kovács doktor nyilván még nem foglalkozott. Csak ehhez ki kell juttatnunk Svájcba.

Apám még azon a héten megfestette Flóra elképzelt, fűvön ülő aktját a parkban, a háttér végtelen zöldjébe ugyanazokat az élénkörös fényeket keverve, amelyek a térdet és a felső combot tették fényessé, s a kép alá ezt írta: „A remény sugarai”. Becsomagolva vitte el a gimnáziumba. Tökéletesebb aktot már régen láttam.

Apámék taktikája mintha bevált volna, ülészek, vitatkoztak a községházán a szoborügyben, s sehogysem tudták eldönteni, milyen lovas szobrot is akarnak. Végül a polgármester, aki úgy érezte, legtöbb szava van, kiadta az utasítást: „Gidrán legyen, nagy testtömegű, erős csontozatú, tetszetős járású.”

El is készült három változatban:

Igen ám, de még aznap délután Grbić igazgató jelent meg nálunk, s arra való hivatkozással, hogy a művészetek dolgában ő mégiscsak avatottabb, mint a polgármester, apámat a különös szépség és a harmónia megtartására kérte. Ezek a vázlatok is elkészültek azon nyomban, s Grbić nagyon elégedetten távozott.

A rajzok tehát szaporodtak, én már arra gondoltam, kiállítást lehetne belőlük rendezni.

Megindult a versengés a polgármester és az igazgató között, mindketten mindennapos vendégek lettek nálunk. Ha jöttek, a kutyánk már meg sem ugatta őket. Rá is ment a tavasz a lovas szobor körüli vitára, s úgy láttam, rámege a nyár is.

Már az iskolaév végénél tartottunk, amikor az utolsó előtti órán én is sorra kerültem Grbićnél. Kissé meglepett, hogy éppen a lovat kell ragoznom. Az egyes szám accusatívusáig ment is minden simán, aztán vergődve értünk a vocativustól a locativusig. Na, ezen is túl vagyunk, gondoltam, amikor a többest is követelte. Éreztem, verejtékezik a hátam, s bizony, itt már a „lovainkból” „lóink” lettek, az az utálatos megszólító eset meg már végképp nem ment, az instrumentalisszal és a locativusszal pedig már meg sem akartam birkózni, föladtam a harcot. Éreztem, oda az ötös, ebből csak jeles lesz.

Amikor megkaptuk a bizonyítványt, nemcsak a cirill betűk miatt hűlt meg bennem a vér.

– Ez bizony szekunda – mondta Székely igazgató kora délután, amikor eljött, hogy megbizonyosodjon, igaz-e a hír, ami a városban gyorsan terjedt. – A két négyes kivételével a többi mind ötös, de ez az, ami – morogta az öreg –, változtatni rajta nem lehet.

Valami irtózatosságot és kegyetlenséget éreztem, napokra összeszorult a gyomrom, enni sem tudtam, aztán meg gyomorgörcsöm hasmenésre váltott, s folyt ki belőlem minden, mintha csömvön eresztették volna. De láttam, ami nekem fáj, apámnak, anyámnak tízszeresen. S bár anyám ellenezte, apám néhány nap után be ment a gimnáziumba. Hogy ott milyen egyezség született közte és Grbić között még egy jó ideig nem tudtam meg, viszont apám még aznap elkészítette élete nyilván utolsó nem is lovas, csak lóvázlatát, amelyet mint rejtve őrzött naplóját, az ember nyilván csak önmagának készít, és soha senkinek meg nem mutatna. Én is ennyi év után először tárom föl:

(Folytatjuk)